

Кириленко О.М.

канд. соц. наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

В современном обществе международный спорт приобрел черты глобального феномена посредством деятельности международных спортивных организаций и проведению всемирных спортивных соревнований. В статье рассматриваются основные факторы, черты и проблемы развития глобального спорта, а также место и роль украинского спорта в системе международного спортивного движения.

In modern society, international sport has acquired the features of the global phenomenon through the work of international sports organizations and the World Championship. The article examines the main factors, traits and problems of a global sport, as well as the role and place of Ukrainian sport in the international sports movement.

У сучасному суспільстві міжнародний спорт набув рис глобального феномену завдяки діяльності міжнародних спортивних організацій та проведенню всесвітніх спортивних змагань. У статті розглядаються основні фактори, риси і проблеми розвитку глобального спорту, а також місце і роль українського спорту в системі міжнародного спортивного руху.

Ключові слова: міжнародний спорт, глобальний спорт, спортивні мега-події, Міжнародний Олімпійський Комітет, український спорт.

Актуальність проблеми. Фізичне виховання та спорт як основні елементи фізичної культури відіграють велику та зростаючу роль в житті суспільства.

Розвиток спорту, починаючи з кінця 19 століття, відбувається на основі взаємодії та взаємовпливу національного та міжнародного рівнів його функціонування. В другій половині 20 століття міжнародний спорт набуває рис явища глобального масштабу. Олімпійські ігри, світові чемпіонати з футболу в останні десятиліття перетворились в події всесвітнього масштабу, що охоплюють всі країни світу і за масштабом інтеграції країн всього світу можуть змагатись тільки з Всесвітньою виставкою «ЕКСПО» [1]. А такі спортивні міжнародні організації як Міжнародний Олімпійський Комітет (МОК), Міжнародна федерація футболу (ФИФА) поряд с ООН, МВФ, ВТО, МОТ та іншими структурами увійшли в групу глобальних акторів, що та виконують роль інститутів глобального управління [2, с. 8-10].

Поряд з культурною інтеграцією міжнародний спортивний рух проявляє всі основні взаємопов'язані форми глобальної інтеграції – економічної, політичної, інформаційної, рекреативно-розважальної (у формі спортивного туризму) [3, 4, 5]. При цьому розвиток сучасного спорту на національному та міжнародному і глобальному рівнях проявляє цілий ряд проблем та протиріч, що потребують не тільки всебічних досліджень та критичного аналізу, пошуку та використання засобів практичного їх вирішення [4, 6].

Дослідження проявів та протиріч розвитку спорту, зокрема, українського спорту в контексті глобалізації представляє

круг актуальних проблем соціології спорту, соціології міжнародних відносин та соціології глобалізації.

Мета даної статті – розглянути основні прояви та проблеми розвитку спорту в умовах глобалізації. Для цього автором будуть вирішені наступні завдання:

1. проаналізувати основні фактори розвитку та форми прояву сучасного спорту як глобального явища;
2. визначити роль і місце України в розвитку системи глобального спорту;
3. розкрити зміст основних проблем розвитку глобального спорту.

Рівень вивченості проблеми.

Вагомий внесок в соціологічне дослідження спорту в контексті глобалізації представляють роботи таких представників західної науки як Дж.Магуайр, Р.Робертсон, Р.Гуліанотті, Л.Аллісон, Дж.Хорне, В.Манзенрейтер, Т.Міллер, М.Роше, С.Джексон, А. Байнер, М.Бурьенк, А.Клоузен, К. Тохи, Х.Ленски, П.Арнауд, А.Сенн, Е.Даннінг, Дж.Соклі, Ш.Джонсон, Б.Хоуліхан, К.Айзенберг та інші [1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12].

Відомий американський соціолог спорту Дж.Магуайр в своїх роботах запропонував використання поняття «глобальний спорт», яке відображає сучасний етап в розвитку міжнародного спорту і знайшло підтримку серед дослідників спорту [7].

Різні аспекти міжнародного та олімпійського спорту вивчаються в роботах таких провідних російських дослідників спорту як О.Мільнштейн, С.Гуськов, В.Столяров, П.Віноградов, К.Кулінкович, А.Григор'янц, С.Барінов, М. Орешкін, А.Романов, А.Єгоров, С.Петушков,

О.Мамедов, А.Кіласов, І.Селєзнев та інші [6, 13,14].

Серед українських фахівців найбільш відомі роботи по проблемах олімпійського спорту та міжнародного спортивного руху належать В.Платонову, О.Вацебі, М.Дутчаку, Ю.Зайдовому, О.Римар, І.Іоанісу, Х.Марселю, О.Ярмолюк та іншим [15, 16].

В українській соціологічній літературі проблеми розвитку спорту в умовах глобалізації практично не вивчались і потребують свого розгляду.

Передумови глобальних трансформацій спорту.

Перші кроки міжнародний спорт зробив в останній чверті 19 ст. Процес формування видів сучасного спорту на національному рівні, виникнення та діяльність національних спортивних товариств та федерацій в цей період дуже швидко стали переростати в міжнародні форми організації для визначення правил проведення спортивних змагань. В кінці 19 - на початку 20 століть виникають перші міжнародні спортивні федерації, Міжнародний Олімпійський Комітет (1894 р.), розпочинається проведення міжнародних та світових спортивних змагань, в тому числі, Олімпійських ігор сучасності (з 1896 р.) [17].

В подальшому становлення та розвиток інституціональних основ спорту в країнах світу відбувався під значним впливом міжнародного спорту. Інституціональні системи спорту в більшості країн завершили своє формування в 50-70 роки 20 століття. У другій половині 20 століття міжнародний спорт починає набувати рис *глобального феномену* в першу чергу завдяки проведенню літніх Олімпійських Ігор, світових чемпіонатів з футболу та інших видів спорту. Важливим фактором глобалізації спорту стало приєднання до спортивних міжнародних змагань та міжнародних спортивних організацій з 50-х

років країн соціалістичного табору та постколоніальних країн (третього світу), а починаючи з 90-х років – постсоціалістичних країн [13, с.42-43]. На початку 2000-х років міжнародний спорт у формі олімпійського спорту та у сфері футболу, легкої атлетики, боксу, гімнастики та інших найбільш популярних видів спорту набув ознак глобального спорту [10].

Розвиток спорту в умовах глобалізації: основні прояви.

Розвиток спорту як глобального феномену обумовлюється декількома основними факторами:

- специфікою культурного коду спорту, що проявляється завдяки рухам тіла, має візуальний зміст (це робить спорт легко зрозумілим для людей різних культурних та мовних груп);
- видовищним характером спортивних змагань;
- бурхливим розвитком сфери відпочинку, розваг, туризму, а також спортивних міжнародних індустрії та ринку, засобів масової інформації, особливо телебачення та Інтернету;
- діяльністю міжнародних спортивних організацій.

Центральним елементом розвитку глобального спорту є підготовка та проведення *спортивних змагань світового масштабу*, що об'єднують кращих спортсменів, тренерів, суддів, спортивних лікарів, менеджерів, керівників, журналістів, а також спортивних вболівальників, глядачів з всього світу. Такі змагання отримали назву спортивних *мега-подій* [1,3]. Ці світові змагання збирають спортсменів з усіх країн світу, а також мають велику глобальну аудиторію – велику кількість безпосередніх та телевізійних, Інтернет глядачів планети (Див.:Табл. 1).

Спортивні мега-події 2008-2010 років: учасники та глядачі						Таблиця 1.
Спортивна мега-подія	Місце та рік проведення	К-ть країн-учасниць	К-ть спортсменів-учасників	Максимальна к-ть глядачів (одночасно)	К-ть телеглядачів різних країн світу	
Літні Олімпійські Ігри	Пекін 2008	204	10 099 атлетів	Церемонії відкриття та закриття, стадіон «Пташине гніздо» 90 тис. чол.	Повністю слідували за церемонією 593 млн. чол., Впродовж всієї Олімпіади – до 4 млрд. чол.	
Літні Параолімпійські Ігри	Пекін 2008	148	4 200 атлетів	Церемонії відкриття та закриття, стадіон «Пташине гніздо» 90 тис. чол.	-	

Продовження таблиці 1

Зимові Олімпійські Ігри	Ванкувер 2010	82	2 574 атлетів	55 тис. чол.	Впродовж всієї Олімпіади – до 3 млрд. чол.
Чемпіонат світу з футболу (фінал)	ЮАР 2010	208	Відбірковий етап: 205 команд по 22 члени = 4 141 футболістів Фінал: 32 команди – 704 футболісти	10 стадіонів – всього 3 178 856 чол. (в сер. одна гра фіналу – 49 670 чол.)	Фінальний матч між Голландією та Іспанією – 700 млн. чол.
Юнацькі літні Олімпійські Ігри (проходили вперше)	Сінгапур 2010	204	3 531 атлетів	Церемонії відкриття та закриття, Плавучий стадіон в Сінгапурі – 30 тис. чол.	-

Так, завдяки глобальним ЗМІ церемонію відкриття Олімпійських ігор у Пекіні 2008 року спостерігали до 4 млрд. людей з різних країн світу. Глобальний спорт стимулює і розвиток такої форми дозвілля як міжнародний спортивний туризм (туризм навколо спортивних подій)[5].

Важливим чинником розвитку глобалізації спорту в сучасних умовах є діяльність *спортивних міжнародних організацій* - Міжнародного Олімпійського Комітету (МОК), міжнародних спортивних федерацій (МСФ).

МОК є унікальною міжнародною організацією, що об'єднує в глобальну організаційну мережу Національні Олімпійські комітети (НОКи 205 країн світу), які, в свою чергу, входять в п'ять континентальних олімпійських асоціацій [18].

Однією з головних функцій МОК є розвиток міжнародної співпраці та культурної інтеграції у процесі підготовки та проведення Олімпійських ігор. МОК також координує діяльність національних та міжнародних спортивних організацій в сфері популяризації спорту та підтримки цінностей і традицій олімпізму, залучення жінок до спорту, збереження миру та природи, розвитку спортивного освіти і культури [19].

Поряд із МОК до глобальних спортивних організацій можна віднести ФІФА – Міжнародну федерацію футболу, що об'єднує 208 національних федерацій даного найбільш популярного у світі виду ігрового спорту [12, 20]. Координація діяльності національних федерацій футболу відбувається за допомогою 6 континентально-регіональних конфедерацій. В керівну структуру ФІФА входять: Конгрес (обирає президента), виконавчий комітет, 25 постійних комітетів, що займаються підготовкою та проведенням чемпіонатів, фінансовими, інформаційними та іншими питаннями.

Серед глобальних спортивних організацій можна виділити наступні: Міжнародну асоціацію легкоатлетичних

федерацій (включає 213 національних федерацій, створена в 1912 році [21]; Міжнародну любительську федерацію плавання (включає 201 національних федерацій, створена в 1912 році) [22]; Міжнародну асоціацію любительського боксу (об'єднує 195 національних федерацій, створена в 1908 році) [23]; Міжнародну федерацію гімнастики (включає 127 національних федерацій, створена в 1881 році) [24].

Таким чином, розвиток глобального спорту представляє організований процес, спрямований на визначення та вдосконалення норм та правил проведення змагань світового рівня, популяризацію спорту у всіх країнах світу, підготовку та проведення спортивних ігор та чемпіонатів глобального масштабу. Міжнародний спорт на глобальному рівні представляє найвищий рівень спорту (спорт вищих досягнень) та об'єднує кращих спортсменів країн та світу. Міжнародні спортивні організації виступають структурами, що координують розвиток глобальних мереж спортивних організацій на всіх континентах та у всіх країнах світу.

Україна в системі глобального спорту.

В період Радянського Союзу представники України входили в національні та олімпійські збірні команди. У всьому світі відомі імена багатократних чемпіонів Європи, світу, та Олімпійських Ігор – це Лариса Латиніна (18-кратна олімпійська чемпіонка), Борис Шахлін, Валерій Борзов, Ірина Дерюгіна, Олександра Тимошенко, Оксана Скалдїна, Олег Блохін та інші.

На початку 90-х років минулого століття в історії українського спорту почався новий етап розвитку. В ці роки були створені Національний Олімпійський Комітет України, Національні федерації з різних видів спорту, що ввійшли в МОК та Міжнародні спортивні федерації [25]. В 2010 році Україна має біля 145 національних збірних команд з різних видів спорту, що представляють країну на

світовій спортивній арені. (42 збірні з олімпійських літніх видів спорту, 79 – з не олімпійських видів спорту, 13 – зимових видів спорту) [26].

В 2008 році українська олімпійська збірна команда у складі 254 спортсменів взяла участь в Олімпійських Іграх в Пекіні, та виборола 7 золотих, 5 срібних та 15 бронзових медалей. Українська олімпійська команда зайняла 11 місце в загальному медальному заліку (серед 204 країн-учасниць) [24].

Досягла успіху і збірна команда України на Параолімпійських Іграх в Пекіні (2008 рік), зайнявши 4 місце по кількості медалей (74 медалі) [27]. На перших Юнацьких Олімпійських Іграх в Сінгапурі в 2010 році молоді українські спортсмени зайняли 4 місце, завоювавши 33 нагороди [24].

Всьому світу відомі імена таких спортсменів, що представляли незалежну Україну на міжнародних чемпіонатах та Олімпійських Іграх як Оксана Баюн, Сергій Бубка, Яна Клочкова, Вячеслав Олейник, Лілія Подкопаєва, Тимур Таймазов, Інса Кравець, Рустам Шаріпов, Катерина Серебрянська, Анна Безсонова, Андрій Шевченко, брати Віталій та Володимир Кличко.

Україна залучається до розвитку глобального спорту і через проведення у країні чемпіонатів світу з різних видів спорту - гімнастики, боротьби, хокею та інших видів спорту. Весною 2010 року Президент України В.Янукович запропонував розпочати підготовку України до проведення в 2022 році Зимових Олімпійських ігор у Карпатах [28]. На сучасному етапі Україна разом з Польщею активно готується до проведення Чемпіонату Європи з футболу в 2012 році – найбільших спортивних змагань на європейському континенті [29].

Розвиток спорту в умовах глобалізації проявляє цілий ряд проблем і протиріч, які виступають об'єктом критики з боку науковців, громадських діячів та ЗМІ. До таких проблем необхідно віднести:

- Негативні прояви та наслідки комерціалізації та професіоналізації сучасного спорту [30].

- Використання допінгів у спорті вищих досягнень, зростання ризиків для здоров'я спортсменів, що є результатом орієнтації на досягнення та демонстрацію гранично високих спортивних результатів [31, 32].

- Поширення пасивних форм споживання цінностей спорту у системі спортивного видовища «спортсмени – арбітри - менеджери – ЗМІ - глядачі» [1, 3].

- Проблеми медіатизації спорту, використання спорту для реклами, зокрема, алкогольних напоїв [10, 11, 34].

- Поширення корупції в системі глобального та міжнародного спорту в процесі визначення країн для проведення спортивних змагань, що пов'язані з високими прибутками та престижем [35].

- Нерівномірність в розвитку глобального спорту обумовлює нерівний доступ населення до спорту та міграційний потік спортсменів з малорозвинених у більш розвинені країни [36].

- Розвиток інфраструктури видовищного спорту негативно може впливати на екосистему країн, що викликає протести з боку екологічного руху [37]. Великі фінансові витрати на підготовку і проведення спортивних мега-заходів стали об'єктом критики з боку антиглобалістів [38].

- Зміщення цінностей та практик спорту для здоров'я та активного відпочинку (масового спорту) на периферію інституціонального розвитку спорту при домінуванні спорту вищих досягнень (диспропорції у розвитку національної та глобальної систем спорту) [31].

Таким чином, в світлі критичного аналізу розвиток глобального спорту в певній мірі проявляє риси ліберального проекту глобалізації, що отримав назву «глобалізм». В такому аспекті спорт виступає елементом та механізмом процесів як неоптимального, нерівного, несправедливого розподілу та споживання економічних та соціокультурних ресурсів в глобальному масштабі, так і екологічно неперспективної експансії по відношенню до природного середовища [39]. З позитивної точки зору, глобальний спорт робить свій особливий внесок в розвиток міжнародної інтеграції та співпраці, в процеси становлення глобального суспільства та зростання культурного різноманіття.

Література:

1. Roche M. Mega-events and modernity: Olympics and expos in the growth of global culture [Text] / M.Roche.- Routledge, 2000 . – 281 p.
2. Зайцев Ю.К. Иституты в глобальной архитектуре содействия развитию [Текст] / Ю.К.Зайцев. - М.: Известия, 2010. - 212 с.
3. Horne J., Manzenreiter W. Sports mega-events: social scientific analyses of a global phenomenon [Text] / J. Horne, W. Manzenreiter. - Blackwell Pub./Sociological Review, 2006. - 199 p.
4. Katwala S. Democratising global sport [Text] / S.Katwala . -Foreign Policy Centre, 2000. – 103 p.
5. Weed M. Olympic tourism [Text] / M. Weed. - Butterworth-Heinemann, 2008. - 236 p.
6. Столяров В.И. Социальные аспекты процесса глобализации в современном спорте [Электронный ресурс]: - Материалы II Всероссийской научной конференции «Сорокинские чтения – 2005. Будущее России: стратегии развития», г.Москва, 14-15 декабря 2005 г. – Режим доступа: <http://lib.socio.msu.ru/library>
7. Maguire J. Global sport: identities, societies, civilizations [Text] / J.Maguire. - Wiley-Blackwell, 1999. – 239 p.
8. Giulianotti R., Robertson R. Globalization and sport [Text] /R. Giulianotti, R. Robertson. - Blackwell Publishing, 2007. – 144 p.
9. Allison L. The global politics of sport: the role of global institutions in sport [Text] / L.Allison-Routledge, 2005. – 194 p.
- 10.Horne J., Manzenreiter W. Sports mega-events: social scientific analyses of a global phenomenon [Text] / J. Horne, W.Manzenreiter. - Blackwell Pub./Sociological Review, 2006. - 199 p.
- 11.Miller T. Globalization and sport: playing the world [Text] / T.Miller . - SAGE, 2001. – 160 p.
- 12.Giulianotti R. Football: a sociology of the global game [Text] / R. Giulianotti. - Wiley-Blackwell, 1999. - 218 p.
- 13.Гуськов С.И. О некоторых тенденциях развития международного спортивного движения и российского спорта в 21 в. / Гуськов С.И. // Спорт, духовные ценности, культура. - М., 1997. - вып. 3. - С. 42-48.
- 14.Петушков С.А. Глобализация спорта: подходы и движущие силы / С.А. Петушков // Термины и понятия в сфере физической культуры : первый междунар. конгр., 20-22 дек. 2006 г., Санкт-Петербург : (материалы конгр.) . – СПб.: Изд-во С-Петерб. гос. ун-т физ. культуры им. П.Ф. Лесгафта. - СПб., 2006. - С. 180-181.
- 15.Платонов В.Н., Гуськов С.И. Олимпийский спорт: Учеб. в 2 книгах [Текст] / В.Н.Платонов, С.И.Гуськов. - Киев: Олимпийская литература, 1994. – 494 с.
- 16.Иоаннис К. Организационные, социально-экономические и правовые аспекты деятельности национальных олимпийских комитетов стран, занимающих ведущие позиции в спорте [Текст] / К. Иоаннис. - Дис... канд. пед. наук: 24.00.01 / Украинский гос. ун-т физического воспитания и спорта. - К., 1997. – 180 с.
- 17.Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта [Текст] / Л.Кун. – М.: Изд-во Радуга, 1982 . - 400 с.
- 18.The International Olympic Committee (IOC) - Olympic.org. Official website of the Olympic Movement . – Mode of access: <http://www.olympic.org/en/content/The-IOC/The-IOC-Institution1/>
- 19.Chappelet J, Kübler-Mabbott B.The International Olympic Committee and the Olympic system: the governance of world sport [Text] / J.Chappelet, B. Kübler-Mabbott. - Taylor & Francis, 2008. - 208 p.
- 20.Fédération Internationale de Football Association . FIFA - Official website. – Mode of access: <http://www.fifa.com/aboutfifa/index.html>
- 21.International Association of Athletics Federations . IAAF. - Official website. – Mode of access: <http://www.iaaf.org/aboutiaaf/structure/federations/index.html>
- 22.Fédération Internationale de Natation. – FINA. - Official website – Mode of access: <http://www.fina.org/H2O>
- 23.Amateur International Boxing Association. - AIBA- Official website – Mode of access: <http://aiba.org>
- 24.International Federation of Gymnastics. - IFG. - Official website. – Mode of access: <http://www.fig-gymnastics.com>
- 25.Національний Олімпійський Комітет України - Офіційний сайт. - Режим доступу: <http://www.noc-ukr.org/ua>
- 26.Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту. - Офіційний сайт. - Спорт / Збірні команди. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish/category?cat_id=73781
- 27.Національний комітет спорту інвалідів України. - Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.paralympic.org.ua>
- 28.Президент пропонує провести зимові Олімпійські ігри-2022 у Карпатах. 27.05.2010 [Електронний ресурс]: РБК-Україна. Информационное агентство. – Режим доступа: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/v-yanukovich-predlagaet-provesti-zimnie-olimpiyskie-igry-27052010153800>
- 29.Інформаційний центр «Україна-2012». - Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://ukraine2012.gov.ua/>
- 30.Slack T. The commercialisation of sport [Text] / T.Slack. - Routledge, 2004. – 335 p.

- 31.Апанасенко Г. Л. Олимпийский спорт: расцвет или кризис? [Электронный ресурс]: медицинская газета «Здоровье Украины». - 2008.- июнь. - № 73. - Режим доступа: <http://health-ua.com/articles/241.html>
- 32.Tamburrini C., Tännsjö T. Genetic technology and sport: ethical questions [Text]/ C.Tamburrini, T.Tännsjö. - Routledge, 2005. – 223 p.
- 33.Staudohar P., Mangan J. The Business of professional sports [Text] / P.Staudohar, J. Mangan. - University of Illinois Press, 1991. - 306 p.
- 34.Billings A.Olympic media: inside the biggest show on television [Text] / A.Billings. - Routledge, 2008. – 184 p.
- 35.Доспехов А. Спорт низших достижений. Коррупция в спорте. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.compromat.ru/page_12126.htm
- 36.Bale J., Maguire J. The Global sports arena: athletic talent migration in an interdependent world [Text] / Routledge, 1994 - Всего страниц: 289
- 37.Олимпийские игры. Антиглобалисты провели в Ванкувере протестную акцию. - 13 февраля 2010 г. [Электронный ресурс]. – Euronews – Россия. - Режим доступа: <http://euronews.com/ru/euronews.net/.../winter-olympics-are-waste-of-money-say-protesters/>
- 38.Владимиров Н. Олимпиада-2014: игры с экологией / Росбалт Информационное агенство <http://rosbalt.ru/2010/06/08/743744.html>
- 39.Hoberman J. Mortal engines: the science of performance and the dehumanization of sport [Text] / J. Hoberman. - Blackburn Press, 2001. - 374p.